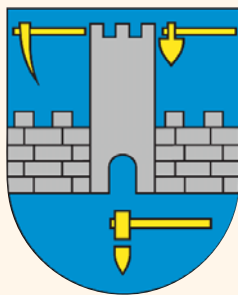

Ha Selmec hív...

„Selmecz (Schemniczium, Schemnicz, Stiavnitzu), Hont vmegyében, legnevezetesebb s igen régi szabad királyi bányaváros, Béctől 33, Pesttől 20, Körmöcztől 4, Kassától 29 mfdnyi távolságra. Fekszik magas kősziklás hegyek közt, részint ezeknek oldalában, részint az ezektől formált szűk völgyben, a földközi tenger színén felül 2172 lábnyomnyival, és így 195 lábbal magasabban mint Pest. Levegője a bányákból kifolyó víz, és a sok

hutákból emelkedő füst, gőz miatt nem igen egészséges; azért lakosi közt nem csak halvány képzűek, hanem golyvások is számosan találtak. Határja hegyes, völgyes, kősziklás. Főbb hegyecsucsi, honnan gyönyörű kilátások esnek: 1) a Kornberg, egy költséges víz csatornával; 2) Zsitna; 3) a kopasz, kősziklás Hechelstein, mely pestis idején menedék helyül szolgált a lakosoknak; 4) Paradicsom; 5) a csucsos tetejű Kalvaria hegye. Alkotó részei ezen hegyeknek: a nemes érczetek magában foglaló porphyr, csillámpalakó (Glimmerschiefer), anyag palakó, grnuvacke, kvarcz, kovamárvány, fekete csillám.

Áll a város a tulajdonképen való Selmeczből, és $4\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ órányi távolságra fekvő utcákból vagy külvárosokból, melyeknek nevei: Ilodrusbánya, Schüttersberg, Steffolto, Szigliszberg, s mindenik különös plebániát formál. Jelesebb épületei: 1) a régi vár, melly most fegyvertáru szolgál; 2) a négyszegletű pompás ujjvár, ütő-órával; 3) a kamara ház, egy roppant szép épület: itt lakik a kamaragráf, s itt van a fő számadói hivatal, pénztár, probierga-

den kancellária; 4) a három emeletű városház, mellynek levéltárában mindenféle ezüst és vas bánya műszerek tartatnak, s nagy ünnepek alkalmával ezekkel felékesítve jelennek meg a bányászlegények; 5) a magosház, sóházzal együtt; 6) a Hellenbach palota. Szentegyházai közül nevezetesek: a) kath. paroch. templom, b) a régi jesuiták temploma; c) Sz. Anna temploma, d) Boldogságos Szűz temploma, e) evang. anyaszentegyház, f) a

magas hegyen épült kalvaria elragadó gyönyörű kilátással, honnan némelylyek ezt egész országban legszebbnek tartják. Itt említést érdemlenek a hegy tövében lévő tót templom, 2 szomszéd kápolnával; hátrább a hegyoldalon az ugynevezett szent lépcsők, hol különféle reliquiák tartatnak; ismét feljebb egy kősziklába vágott kápolna, mellyben Üdvezítőnk tömlőczbeli gyaláztatása ábrázoltatik; a hegy legfelsőbb tetején végre a német szentegyház 2 magas bádogos tornnyal, s háta megett lévő kápolnával, mellyben megváltónknak teste egy koporsóban tartatik.

Selmeczen lakik: 17,000 lélek, mellynek $\frac{3}{5}$ kath., $\frac{12}{3}$ evang., 33 ref. Mind ezen tót és német ajkú lakosok 3 osztályra szakítatnak el. Az első osztályhoz tartoznak az ugynevezett bányász polgárok (Wladbürger) kiknek kötelességökben áll a bányamiveltetésben részt venni; minél fogva ők különös kiváltságokkal, nevezetesen szabad bormérési joggal élnek, s tulajdon Előljáróság alatt állnak; a második osztályt a mesterségeket, kereskedést s más polgári élet mó-

dot folytató lakosok; a harmadikat végre a bányász legények (Knappen) teszik, s mint egy 5000-en vannak. Ebből kiteszik, hogy a Selmecziek fő élelmüket bányájukban találják, mellyek kimeríthetetlenek lévén (Delius k. tanácsos és oktató szerint 1740-től 1773-ig 70 millió arany és ezüst forintra ment a bánya nyereség, jelenleg is 100,000 márka (500 mázsa) ezüstöt s mintegy 4 mázsa aranyat adnak esztendőnkint, bele számítván t. i. a Selmecz környékén létező minden bányákat; és 10,000 embernek nyújtanak kenyeret s táplálékot. De igaz is hogy a selmeczi bányászság olly tökélyvel, olly okossággal folytattatik, hogy ezt a híres saxoniai se mulja feljül. Csudálkodásra gerjesztik a vizsgálódót azon számtalan mesterséges erőművek, mellyek éjjel, nappal, tűz víz segedelmével mozgásban tartatnak, s mellyek az érzeket, s a vizet a bányákból iszonyu mélységről hozzák fel világosságra. Ezen erőművekre bocsátott víz némely hegytorkolatokban gyűjtetik össze, s vagy a hegy gerinczén, vagy földalatti csatornában vezetetik kitűzött céljához. Minden művelésben tartott bányáknak felét kamarai és királyi költséggel dolgozzák; fele pedig privátusoké, kik fát és puskaport a kamarától kénytelenítve venni, s így költségök nagyobb lévén, csupán a jobb reménységű bánya-üregeket művelhetik. Leggazdagabb bánya-üreg (Schacht) mindenek közt az István nevű, melly most is, noha már 400 dolgot kell bele rendelni (ezelőtt jóval kevesebbet), esztendőnként 200,000 f. tiszta nyereséget nyújt. Ezüstön, aranyon kívül ásnak itt továbbá kevés rezet, és vasat, sok ónat s a t. és vitriolt főznek. - A bányászokat követik szorgalomban a többi polgárok is; mert itt mindennemű s jó mesteremberek találhatnak, kik közt különösen a pipacsinálók érdemlenek figyelmet, s a selmeczi cserép pipa valóban a legjobbkat tartatik egész hazánkban.

A mi jegyzésre méltóbb viszontagságait, történeteit illeti Selmecznek, ezek röviden így következnek: Első építői s lakosai e városnak Morvák voltak, a minthogy lakhelyeik nyomait most is láthatni egy hegyen. Sz. István németeket hívott ki bányaművelésre, s ez virágzó karban is volt egész IV. Béla idejéig, a mikor a Tatárok a várost egész

szén elpusztították s felégeték, a lakosok széljel szóratva sűrű erdőben rejtőztek el. Ezen elszéledt lakosokat IV. Béla nagy nehezen vissza édesgette, jeles kiváltságokkal megajándékozta, s az ezekről szóló oklevelet német nyelven adá ki, melly annyival különösebb, hogy azon időben ilyenek csupán deák vagy görög nyelven írtak.

1. Lajos Gerad, Karlik, Siegelsberg, Seken, Kulpach falukat a városnak adja. - Zsigmond alatt a Hussiták itt nagy nyugtalanságot okoztak; továbbá Erzsébet királyné Giskrál tette fő bánya-felügyelővé. - 1442-ben szenvedt a Rozgonyi László seregétől. - II. Lajos idejében szépen virágzott a bánya művelés, hatalmasan pártfogoltatván a szorgalomnak ezen ága. Ugyan ezen király adott a szegényebb polgároknak ugynevezett Moratoria levelet, nehogy őket a hitelezők tüstént kivetkeztethessék. - Rudolf 1572-ben királyi várossá tette. - 1680-ban maga körül kőfalat emelt, melly 40,000 ftba került, s mellynek nyomai maig is látszanak. - Rákóczy Ferencz elfoglalván a bányavárosokat és így Selmeczet is: zendülés ütött ki, mivel a bányász legényeket réz pénzzel akartak fizetni. - 1710-ben 6000 embert ragadt el a pestis. - 1760-ban a bányász akadémia felállítatott s 1809-ben az erdőszeti iskola is hozzá járula. 1849. januárban itt vonult keresztül Görgey 27,000 főnyi seregével."

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára 1851

